

распространения информации о деятельности образовательной системы, обеспечивающей непрерывное отслеживание за ее состоянием и прогнозирование развития.

Предложено создание собственной системы мониторинга качества образования как необходимого условия существования современной высшей школы. Качество образования – интегральная характеристика системы образования, отражающая степень соответствия реальных образовательных процессов нормативным требованиям, социальным и личностным ожиданиям. Осуществление оценивания качества образования требует установления степени (уровня) соответствия учебных результатов студентов, образовательным программам, условиям осуществления образовательного процесса общепринятым стандартам и требованиям, зафиксировано в нормативных документах.

Определено, что система высшего образования Украины должна идти путем взаимного приближения собственных наработок и новейшего европейского опыта в вопросе выработки четких стандартов качественного образования, а именно: – создание систем качества различных уровней; – разработка систем менеджмента качества; – создание независимых агентств по обеспечению качества высшего образования.

Ключевые слова: качество высшего образования, стандартизация, модернизация образования.

Відомості про автора

Поляк Ольга Вікторівна – Україна, Київ, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Контактна інформація: polyak_o@mail.ru

Поляк Ольга Викторовна – Украина, Киев, кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко.

Контактная информация: polyak_o@mail.ru

Olga Poliak – Ukraine, Kyiv, PhD (Pedagogical Sciences), Associate Professor of Pedagogy Department of Psychology Faculty, Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Contact information: polyak_o@mail.ru

УДК 37.035.3:377.35

Н. Постоюк, канд. пед. наук
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА ВИДАТНИХ ПЕДАГОГІВ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ Д. Л. СЕРГІЄНКА

Проаналізовано як науково-педагогічна спадщина видатних педагогів вплинула на формування світоглядних позицій Д. Л. Сергієнка. Висвітлено ідеї К. Д. Ушинського, які відобразилися в науковому доробку Д. Л. Сергієнка, наприклад, ідея єдності теорії і практики, наближення школи до життя, доцільне поєднання фізичної й розумової праці. З'ясовано, що Д. Л. Сергієнко використовував у своїй творчості педагогічні напрацювання А. С. Макаренка: поєднання навчання учнів із правильно поставленим трудовим вихованням, теорію про дитячий колектив, його структуру та стадії розвитку, створення перспектив у діяльності колективу, вимоги щодо правильної організації суспільно-корисної праці учнів, важливість правильного виховання в сім'ї. Доведено, що Д. Л. Сергієнко був послідовником В. О. Сухомлинського, тому що обидва педагоги мали на меті узагальнити досвід кращих шкіл у трудовому вихованні учнів, розглянути питання організації та змісту праці у школі, а також обидва розглядали впровадження принципу зв'язку основ наук зі шкільними предметами, розповідали, як конкретні педагоги з фізики, хімії, географії втілюють цей принцип у життя.

Ключові слова: Д. Л. Сергієнко, К. Д. Ушинський, А. С. Макаренко, В. О. Сухомлинський, політехнічна освіта, трудове виховання.

Постановка проблеми. У наші дні досвід вітчизняних педагогів набуває все більшого поширення в освітній галузі завдяки актуальності їхніх поглядів і можливості його використання у сучасній системі навчання. Одним із визначних учених у педагогічній науці можна назвати Дмитра Лавровича Сергієнка (1911–1984), якого вважали провідним спеціалістом у галузі політехнічної освіти і трудового виховання у другій половині ХХ ст. Він був педагогом і науковцем, громадським діячем, заступником відповідального редактора журналу "Юний натураліст", директором Республіканської станції юних натуралістів, доктором педагогічних наук, професором кафедри педагогіки Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка.

Мета і завдання дослідження. Мета цієї статті полягає в аналізі науково-педагогічної спадщини видатних педагогів на формування світоглядних позицій Д. Л. Сергієнка. Для досягнення мети були реалізовані такі завдання: висвітлити ідеї К. Д. Ушинського, які відобразилися в науковому доробку Д. Л. Сергієнка; з'ясувати, які педагогічні наробки А. С. Макаренка використовувалися в розробці системи політехнічного навчання і трудового виховання Д. Л. Сергієнка; показати, що Д. Л. Сергієнко та В. О. Сухомлинський мали однакові погляди на педагогічні явища і факти.

Стан дослідження. Нині спадщина Д. Л. Сергієнка привертає увагу науковців, про що свідчать посилання

на нього в дисертаційних дослідженнях, монографіях, підручниках із педагогіки, статтях (В. В. Вербицький, С. П. Дем'янчук, Н. А. Калініченко, Г. П. Ковальчук, Л. П. Манорик, С. Г. Мазуренко, Л. А. Семеновська, Н. О. Терентьева, М. М. Фіцула). Значна кількість дослідників у галузі педагогіки зверталася і звертається до його науково-педагогічної спадщини з метою отримання інформації про історію розвитку політехнічної освіти, трудового навчання та виховання, організацію роботи на навчально-дослідних ділянках, забезпечення функціонування гуртків юних натуралістів тощо. Багато сучасних дослідників посилюються на праці Д. Л. Сергієнка, аналізують його творчість, але його становлення як педагога та науковця є маловивченою темою, зокрема вплив науково-педагогічної спадщини на формування його світогляду.

Одним із важливих чинників формування Д. Л. Сергієнка як педагога та науковця було ознайомлення з науковими доробками видатних педагогів. Під час навчання в університеті та написання своїх праць Д. Л. Сергієнко серйозно вивчав педагогічну спадщину визначних освітян. Він використовував і розвивав у своїй практичній діяльності педагогічні ідеї К. Д. Ушинського, А. С. Макаренка, В. О. Сухомлинського й ін.

На формування світоглядних позицій Д. Л. Сергієнка значною мірою мала вплив педагогічна спадщина К. Д. Ушинського (1824–1870), одного з основоположників педагогічної науки й народної школи в Росії. Велика

заслуга К. Д. Ушинського полягає в тому, що педагогіку як науку про навчання та виховання він розглядав у тісному взаємозв'язку з такими науками, як філософія, історія, психологія, анатомія і фізіологія людини й інше, а також із педагогічною практикою. Учений вимагав єдності педагогічної теорії та практики, взаємного їхнього збагачення, оскільки в педагогічній справі немає нічого гіршого, як відрив школи від життя, теорії від практики і практики від теорії. Ці думки педагога набули особливої популярності в період становлення радянської школи, коли головним принципом вважався зв'язок науки з життям [5, с. 549–553].

У розвитку педагогіки і психології велике значення мала праця К. Д. Ушинського "Людина як предмет виховання" (1868), у якій докладно розглянуто багато важливих питань: розвиток почуттів, сприймання, пам'яті, уваги, уявлення, мислення, емоцій, мови тощо. Найкращим засобом морального виховання, на думку К. Д. Ушинського, є фізична праця, за допомогою якої формуються кращі моральні якості дітей і молоді, але за умови правильного поєднання її з працею розумовою [12].

У своїй статті "Праця в її психічному і виховному значенні" (1860) видатний педагог вказував на велике значення фізичної праці не лише у вихованні дітей і молоді, а й у розвитку суспільства взагалі. Виховне значення праці має реалізовуватись у самообслуговуванні вдома і в школі, у допомозі батькам по господарству, праці в саду і на городі, допомозі вчителям у виготовленні наочного приладдя і т. ін. Д. Л. Сергієнко погоджувався з думкою К. Д. Ушинського про те, що не варто перевантажувати дітей, а необхідно створити такі умови, щоб діти отримували справжню насолоду від праці [13].

Д. Л. Сергієнко враховував ідеї видатного педагога при розробці дидактичних вимог для успішного засвоєння знань учнями на уроці, зазначаючи, що необхідно пам'ятати мудре застереження видатного педагога: "Звичайно, зробивши захоплюючим свій урок, ви можете не боятися наскучити дітям, але пам'ятайте, що не все може бути захоплююче в навчанні, є й, безперечно, скучні речі і повинні бути.

Привчіть же дитину робити не лише те, що її захоплює, але й те, що не захоплює, робити його заради задоволення, щоб виконати свій обов'язок. Ви готуєте дитину до життя" [8, с. 38]. Д. Л. Сергієнко також погоджувався, що використання жартів, гумору є цілком доцільним на уроці, і водночас зауважував, що в навчанні має бути зосередженість.

У розробці методики формування політехнічних знань, умінь і навичок Д. Л. Сергієнко керувався порадами видатного педагога: "Для успішного формування умінь і навичок потрібна продумана, доцільна система ускладнюючих, зростаючих за складністю вправ. К. Д. Ушинський говорив, що кожна нова вправа повинна бути зв'язана з попередньою, спиратися на неї і робити крок уперед" [9, с. 46].

Теорія і практика А. С. Макаренка (1888–1939) стала одним із головних чинників формування педагогічних поглядів Д. Л. Сергієнка, який у своїх працях дуже часто цитував видатного педагога і спирався на його досвід трудового виховання молоді. За період роботи в колонії імені О. М. Горького та трудової комуні імені Ф. Е. Дзержинського, А. С. Макаренко створив принципово нову систему виховання, а самі заклади стали відомими у всій країні. Д. Л. Сергієнко навіть написав статтю "Сільськогосподарська праця в педагогічній теорії та практиці А. С. Макаренка" (1972), яку було надруковано у книзі "А. С. Макаренко", і пізніше статтю "Проблеми сільськогосподарської праці в педагогічній теорії А. С. Макаренка" у книзі "А. С. Макаренко – письменник-

педагог" (1978), а також читав низку лекцій у Київського ордену Леніна державного університету ім. Т. Г. Шевченка на тему "А. С. Макаренко – педагог-новатор." Враховуючи основні положення теорії трудової школи видатного педагога, керуючись багатьма його принципами та беручи до уваги рівень тогочасного політичного, економічного і культурного розвитку країни, вимоги школи відповідно до суспільних потреб, Д. Л. Сергієнко розробляв власну методику формування політехнічних знань, умінь і навичок. Він підтримував точку зору А. С. Макаренка на мету виховання, яка полягала в підготовці культурної людини, активного громадянина, який повинен отримати освіту, бажано середню кваліфікацію, бути політично освіченим, дисциплінованим із розвиненим почуттям обов'язку й поняттям честі, господарем і організатором [4].

Стрижнем педагогіки А. С. Макаренка є соціально-педагогічне вчення про колектив, під яким розумілася група людей, об'єднаних спільною метою, діяльністю з досягнення цієї мети, де наявні органи самоуправління та координації й існують відносини відповідальної залежності.

Д. Л. Сергієнко використав розроблені А. С. Макаренко положення про структуру колективу, стадії його розвитку та вимоги щодо правильної організації суспільно-корисної колективної праці учнів, при аналізі створення і роботи учнівських виробничих бригад. У своїй праці "Суспільно корисна праця учнів у сільському господарстві" (1958) Д. Л. Сергієнко акцентував увагу на тому, що "саме тепер особливо відчувається вся цінність досвіду А. С. Макаренка, його педагогічної спадщини. Він працював в інші часи і в інших умовах (треба сказати, незмірно важчих), ніж ми, але його принципи й методи трудового виховання є для нас зразком і прикладом. Передові вчителі і шкільні педагогічні колективи почали творчо використовувати досвід А. С. Макаренка" [7, с. 87–88].

Д. Л. Сергієнко акцентував увагу на тому, що школа – її учнівський і педагогічний колективи – у своїй суспільно-корисній праці повинна стати активним творцем і пропагандистом упровадження нових методів і прийомів роботи, нових досягнень науки й передової практики, носієм культури та наукової організації праці. Педагог вважав, що успіхи навчання і виховання значною мірою залежать від згуртованості дитячого колективу. Він наголошував на тому, що дитині властиве почуття колективізму, і завдання вчителів – використати прагнення дітей до праці в колективі [7, с. 87–89].

Д. Л. Сергієнко погоджувався з твердженням А. С. Макаренка про закономірності формування колективу й особистості:

1) здійснення формування колективу і кожної окремої особистості відбувається у суспільно значимій діяльності, яку виконують усі й яка цікава кожному члену колективу;

2) закон формування колективу – постійний рух, розвиток, ускладнення праці. Перед колективом повинні постійно вставати нові трудові цілі, нові перспективи [1, с. 8–9].

Педагогічна діяльність А. С. Макаренка і Д. Л. Сергієнка пронизані спільною ідеєю: виховання особи в суспільстві може і повинно відбуватися тільки в колективі, через колектив і для колективу.

Виховання в колективі А. С. Макаренко поєднував із правильно поставленим трудовим вихованням. Після тривалих роздумів він дійшов до висновку, що "труд без освіти, що йде поряд, без політичного й суспільного виховання, що йдуть поряд, не приносить виховної користі, виявляється нейтральним процесом. Ви можете змусити людину працювати скільки завгодно, але коли водночас із цим ви не будете її виховувати політично й

морально, коли вона не братиме участі в громадському й політичному житті, то ця праця буде просто нейтральним процесом, що не дає позитивного наслідку. Труд як виховний засіб можливий тільки як частина загальної системи" [3, с. 103].

А. С. Макаренко і Д. Л. Сергієнко були прихильниками виробничої (сільськогосподарської та промислової) праці. Вони вважали, що лише в такій праці виробляється правильний характер людини, виховується відповідальність за свою роботу, яка є частиною загальної колективної праці. Праця повинна бути посилююю, результативною, осмисленою, творчою, педагогічно доцільною, колективною, щоб здійснити правильний виховний вплив на дітей.

Д. Л. Сергієнко використав ідею А. С. Макаренка про те, що важливим педагогічним прийомом в організації роботи учнівського колективу є створення перспективи в його творчій діяльності. Перспектива підвищує продуктивність праці дітей, надає їй цілеспрямованості, розвиває зацікавленість. Д. Л. Сергієнко вважав, що "створити перспективу можна і треба по кожному завданню суспільно корисної праці. Чим яскравішою, суспільно важливою, яснішою і зрозумілішою буде мета, на досягнення якої спрямовується діяльність учнівського колективу, тим міцнішим і організованішим буде колектив і тим глибшим буде виховне значення цієї діяльності для кожного члена колективу" [7, с. 89].

При аналізі роботи учнівських трудових об'єднань (виробничих бригад, лісництв, таборів праці і відпочинку) Д. Л. Сергієнко робив акцент на необхідності складання плану-наряду на кожний день із чітко визначеним завданням для кожного учасника колективу, запропонованого А. С. Макаренко, який завжди на нараді з колективом командирів коротко підводив підсумки роботи за день і разом із дитячим колективом визначав завдання на наступний день.

У плані-наряді має бути чітко визначено трудове і навчальне завдання, а саме: назва роботи, її обсяг для бригади, ланки й кожного члена; необхідні знаряддя і матеріали для виконання роботи; місце роботи та спосіб пересування; час початку і закінчення роботи; норма і оцінка за норму; агротехнічні засоби, якими потрібно забезпечити під час роботи; завдання щодо раціоналізації праці в бригаді, ланці [150].

Аналізуючи проблему трудового виховання в сім'ї, учений погоджувався з думкою А. С. Макаренка про важливість правильного трудового виховання батьками. "Відомо, що трудова діяльність сім'ї, сумлінне ставлення її членів до праці, – писав Д. Л. Сергієнко. – яскраво переконують дітей, що праця – це джерело багатства і сили суспільства й разом з тим – засіб особистого достатку.

У сім'ї, де правильно розуміють завдання трудового виховання дітей, у дитини з малих років розвивається прагнення до фізичної і розумової праці, виховується повага до праці дорослих" [6, с. 90].

А. С. Макаренко в лекціях для батьків підкреслював, що "та дитина, яка отримала в сім'ї правильне трудове виховання, надалі з великим успіхом буде проходити й свою спеціальну підготовку" [2, с. 390].

Д. Л. Сергієнко також погоджувався з думкою А. С. Макаренка про те, що саме в сім'ї діти набувають перших навичок самообслуговування, у них розвиваються навички колективної праці. Він писав: "зовсім неправильно роблять ті батьки і матері, які оберігають своїх дітей від праці. Вони часто кажуть: "Нехай дитина проводить безтурботно свої дитячі роки, ще працюється". Цим вони завдають великої шкоди вихованню дітей і непомітно для себе виховують егоїстичних, а

іноді й жорстоких людей. Таких дітей, звичайно, важко виховувати й у школі" [6, с. 90].

У педагогічній спадщині Д. Л. Сергієнко прослідковується ідея А. С. Макаренка про те, що дуже важливо поступово, але систематично привчати дітей до посиленої домашньої фізичної та навчальної праці. А. С. Макаренко рекомендував, щоб дитина, як член сім'ї, відповідала за якусь ділянку роботи. Дорослі ж повинні навчати дітей, як виконувати ту чи іншу роботу, контролювати виконання доручених завдань, схвалювати позитивні успіхи, допомагати переборювати труднощі. Як і в школі, у сім'ї потрібно не просто привчати дітей до фізичної та розумової праці, яка виконується за трафаретом, механічно, а виховувати активних, свідомих та ініціативних творців праці [6, с. 90–91].

Як писав видатний педагог, "навчити творчо працювати – особливе завдання вихователя... В трудовому зусиллі виховується не тільки робоча підготовка людини, але й підготовка товариша, тобто виховується правильне ставлення до інших людей, – це вже буде моральна підготовка" [6, с. 91].

Значний вплив на формування педагогічних поглядів Д. Л. Сергієнко мала науково-педагогічна спадщина і діяльність його видатного співвітчизника В. О. Сухомлинського (1918–1970), який розробляв питання теорії й методики виховання у шкільному колективі та родині, всебічного розвитку особистості учнів, педагогічної майстерності. Особливу увагу приділяв патріотичному вихованню дітей і молоді, проблемам розумового, морального, естетичного та трудового виховання школярів. Потрібно зазначити, що багато думок, висловлених Д. Л. Сергієнком, мають багато спільного з провідними ідеями В. О. Сухомлинського.

Обидва педагоги мали на меті узагальнити досвід кращих у трудовому вихованні учнів, розглянути питання організації і змісту праці у школі, а також обидва розглядали впровадження принципу зв'язку основ наук зі шкільними предметами, розповідали, як конкретні педагоги з фізики, хімії, географії втілюють цей принцип у життя. Тільки Д. Л. Сергієнко писав про різні школи, а В. О. Сухомлинський про Павлівську школу, директором якої він був. У посібнику для вчителів "Формування дослідницьких умінь і навичок в учнів при вивченні біології" (1969) Д. Л. Сергієнко намагався узагальнити досвід радянських вчителів: "Учитель фізики Федоров І. Ф. та вчителька біології Алексеева Г. В. Опочецької середньої школи № 4 Псковської області разом з учнями провели дослід із вивчення впливу (протягом однієї хвилини) однорідного електричного поля, створеного електрофорною машиною, на схожість, розвиток і врожай насіння огірків і льону. Схожість насіння огірків підвищилась на 40 %" [9, с. 51].

В. О. Сухомлинський у книзі "Підготовка учнів до трудової діяльності" (1957) описував досвід вчителів власної школи: "Над удосконаленням лабораторних і практичних робіт багато працюють викладачі хімії З. Г. Куріньова та Є. Є. Коломийченко. У школі виготовлено схематичні моделі хімічних установок, за допомогою яких демонструються реакції, характерні для різних галузей виробництва. Усі уроки хімії супроводжуються демонстраційним експериментом. Під час лабораторних робіт і на практичних заняттях кожний учень, отримавши завдання, виконує його самостійно, записуючи хід хімічної реакції та її наслідки. Велика увага приділяється виробленню практичних навичок користування хімічними приладами та реактивами" [10, с. 9].

Погляди обох педагогів були спільними стосовно багатьох педагогічних явищ, тому і не дивно, що Д. Л. Сергієнко доволі часто цитував у своїх працях

В. О. Сухомлинського. Наприклад, у своїй роботі "Урок – навчання і комуністичне виховання учнів" (1977), торкаючись проблеми профорієнтації в школі, учений зазначав, що потреби народного господарства у висококваліфікованих кадрах тісно пов'язані з питаннями професійної орієнтації, яка не можлива без здійснення загальної і політехнічної освіти, трудового навчання і виховання. Далі педагог використав цитату В. О. Сухомлинського про те, що в кожній професії є щось особливе і привабливе, і завдання вчителя – показати це [8, с. 29].

Д. Л. Сергієнко погоджувався з відомим педагогом, що в системі навчання велика роль приділяється природі, як об'єкту пізнання, сфері активної діяльності, відчутнішої частини дитячого життя. Разом з тим В. О. Сухомлинський дійшов висновку, що природа сама собою не виховує, а виховує тільки активна взаємодія людини з природою. Цей висновок став основним принципом в організації праці учнів Павлівської середньої школи: "Ми прагнемо того, щоб усе життя вихованців було сповнене творіння в світі природи. Ми не уявляємо собі повноцінного виховання без того, щоб кожний наш вихованець за роки навчання в школі не перетворив кілька десятків квадратних метрів мертвої глини, мертвої пустиря в родючу землю!" [182, с. 8]. У Павлівській середній школі збереження і примноження природних багатств стало провідною, головною стороною трудового життя учнівського колективу і кожної особистості. У цій школі становлення колективу починалося з піклування про живу природу. За традицією колектив першокласників саджав своєю першою плодовою дерева, а потім в 10–11 років діти переживали перше громадянське почуття гордості, коли вони бачили цінності, створені їхніми руками [11].

Д. Л. Сергієнко також погоджувався з думкою В. О. Сухомлинського про те, що усвідомлення власного практичного досвіду при вивченні основ наук, використання його для пояснення причинно-наслідкових зв'язків явищ природи і людської праці не лише сприяє глибокому засвоєнню знань, а має й велике виховне значення: із дитячих років спрямовує духовні сили дитини на усвідомлення суті та значення буденної праці робітника, виховує правильні погляди на цю працю, викликає бажання вдосконалити її. На думку Д. Л. Сергієнка, важливою стороною здійснення політехнічного навчання на уроках є прищеплення учням знань і навичок, потрібних для майбутньої практичної діяльності. Здійснення цього завдання починається на уроці, розвивається в позакласній гуртковій роботі та отримує своє завершення у виробничому навчанні [9].

І Д. Л. Сергієнко, і В. О. Сухомлинський наголошували на важливості таких шляхів поєднання теоретичного навчання із практикою, як спостереження, виробнича практика, дослідницька робота, екскурсії, робота на навчально-дослідній ділянці, упровадження у практику виробничої праці досягнень науки й техніки.

Висновки. Отже, на формування світоглядних позицій Д. Л. Сергієнка значною мірою вплинуло ознайомлення з науково-педагогічною спадщиною таких визначних постатей, як К. Д. Ушинський, А. С. Макаренко, В. О. Сухомлинський. У працях Д. Л. Сергієнка знаходимо відображення ідеї одного із засновників педагогічної науки й народної школи К. Д. Ушинського, наприклад, ідея єдності теорії і практики, наближення школи до життя, доцільне поєднання фізичної й розумової праці. Проаналізувавши творчий доробок Д. Л. Сергієнка, ми дійшли висновку, що теорія і практика А. С. Макаренка стала одним із головних чинників формування його педагогічних поглядів, оскільки він у своїх працях дуже часто цитував видатного педагога і

спирався на його досвід трудового виховання молоді. Д. Л. Сергієнко використовував у своїй творчості педагогічні напрацювання А. С. Макаренка: поєднання навчання учнів із правильно поставленим трудовим вихованням, теорія про дитячий колектив, стадії його розвитку, створення перспектив у діяльності колективу, вимоги щодо правильної організації суспільно-корисної праці учнів, важливість правильного виховання в сім'ї (поступове і систематичне привчання дітей до посильної домашньої фізичної праці, необхідно, щоб дитина як член сім'ї відповідала за якусь ділянку роботи). Усі факти свідчать, що Д. Л. Сергієнко був послідовником В. О. Сухомлинського, тому що обидва педагоги мали на меті узагальнити досвід кращих у трудовому вихованні учнів, розглянути питання організації та змісту праці в школі, а також обидва розглядали впровадження принципу зв'язку основ наук зі шкільними предметами, розповідали, як конкретні педагоги з фізики, хімії, географії втілюють цей принцип у життя. Педагогічні погляди Д. Л. Сергієнка та В. О. Сухомлинського мали багато спільного: відведення великої ролі природі як об'єкту пізнання, поєднання теоретичного навчання з практикою через спостереження, дослідницьку діяльність, екскурсії, роботу на навчально-дослідній ділянці, виробничу практику. Проаналізувавши вплив відомих педагогів на творчість Д. Л. Сергієнка, можна стверджувати, що тема дослідження становлення, як педагога й науковця, потребує подальшого дослідження, зокрема вплив ідей інших визначних постатей освіти та науки того часу на формування його науково-педагогічних поглядів.

Список використаних джерел

1. Ахаян Т. К. Макаренко А. С. и трудовое воспитание / Т. К. Ахаян. – К. : Знание, 1989.
2. Макаренко А. С. Виховання в праці / А. С. Макаренко // А. С. Макаренко. Твори : у 7-и т. – К. : Рад. шк., 1954. – Т. 4.
3. Ніжинський Н. П. А. С. Макаренко про виховання в праці / Н. П. Ніжинський. – К. : Рад. шк., 1950.
4. Макаренко А. С. Загальні питання теорії педагогіки. Виховання в радянській школі / А. С. Макаренко // А. С. Макаренко. Твори : у 7-и т. – К. : Рад. шк., 1954. – Т. 5.
5. Педагогический словарь : в 2 т. ; за ред. И. А. Каирова. – М. : Изд-во Академии пед. наук, 1960. – Т. 2.
6. Сергієнко Д. Л. Політехнічна освіта і суспільно корисна праця – основа комуністичного виховання учнів / Д. Л. Сергієнко. – К. : Рад. шк., 1983.
7. Сергієнко Д. Л. Суспільно корисна робота учнів у сільському господарстві / Д. Л. Сергієнко. – К. : Радянська шк., 1960.
8. Сергієнко Д. Л. Урок – навчання і комуністичне виховання учнів / Д. Л. Сергієнко. – К. : Знання, 1977.
9. Сергієнко Д. Л. Формування дослідницьких умінь і навичок учнів при вивченні біології в V–VIII класах / Д. Л. Сергієнко. – К. : Рад. шк., 1969.
10. Сухомлинський В. О. Підготовка учнів до трудової діяльності ; за ред. В. І. Помагайби. – К. : Рад. шк., 1957.
11. Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа : у 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 4.
12. Ушинский К. Д. Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии / К. Д. Ушинский. – М. : Дрофа, 2005.
13. Ушинский К. Д. Труд в его психическом и воспитательном значении / К. Д. Ушинский. – СПб. : Тип. М. Меркушева, 1905.

References

1. Akhayan T. K. Makarenko A. S. i trudovoe vospityanye / T. K. Akhayan. – K. : Znanye, 1989.
2. Makarenko A. S. Vykhovannya v pratsi / A. S. Makarenko // A. S. Makarenko. Tvory v semy tomakh. – K. : Rad. shk., 1954. – T. 4.
3. Nizhynskyy N. P. A. S. Makarenko pro vykhovannya v pratsi / N. P. Nizhynskyy. – K. : Rad. shk., 1950.
4. Makarenko A. S. Zahalni pytannya teoriyi pedahohiky. Vykhovannya v radyanskiy shkoli / A. S. Makarenko // A. S. Makarenko. Tvory v semy tomakh. – K. : Rad. shk., 1954. – T. 5.
5. Pedahohycheskyy slovar : v 2 t. / [za red. Y. A. Kayrova]. – M. : Yzd-vo Akademyyu Ped. nauk, 1960. – T. 2.
6. Serhiyenko D. L. Politekhnichna osvita i suspilno korysna pratsya – osnova komunistychnoho vykhovannya uchniv / D. L. Serhiyenko. – K. : Radyanska shk., 1983.
7. Serhiyenko D. L. Suspilno korysna robota uchniv u silskomu hospodarstvi / D. L. Serhiyenko. – K. : Radyanska shk., 1960.
8. Serhiyenko D. L. Urok – navchannya i komunistychno vykhovannya uchniv / D. L. Serhiyenko. – K. : Znannya, 1977.

9. Serhiyenko D. L. Formuvannya doslidnytskykh umin i navykiv uchniv pry vyvchenni biolohiyi v V–VIII klasakh / D. L. Serhiyenko. – K. : Radyanska shk., 1969.

10. Sukhomlynsky V. O. Pidhotovka uchniv do trudovoyi diyalnosti / [za red. V. I. Pomahayby]. – K. : Radyanska shk., 1957.

11. Sukhomlynsky V. O. Pavlyska serednya shkola : v 5 t. / V. O. Sukhomlynsky. – K. : Radyanska shk., 1977. – T. 4.

12. Ushynsky K. D. Chelovek kak predmet vospitaniya. Opyt pedahohycheskoy antropohyy / K. D. Ushynsky. – M. : Drofa, 2005.

13. Ushynsky K. D. Trud v eho psyhicheskom y vospitatel'nom znachenyy / K. D. Ushynsky. – Spb : Typ. M. Merkusheva, 1905.

Надійшла до редколегії 03.05.17

N. Postoiuk, PhD (Pedagogical Sciences)

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

SCIENTIFIC-PEDAGOGICAL HERITAGE OF OUTSTANDING PEDAGOGUES AS A FACTOR OF FORMATION OF D.L. SERGIENKO'S WORLDVIEW

The article analyzes how scientific and pedagogical heritage of outstanding teachers influenced the formation of D.L. Serhiyenko's worldview. K. D. Ushynsky ideas that are reflected in the scientific heritage, for example, the idea of the unity of theory and practice, the approach of school to real life, the appropriate combination of physical and mental work have been defined. The theory and practice of A. S. Makarenko was one of the main factors in the formation of D. L. Serhiyenko's pedagogical views who in his works often quoted the famous teacher and used his experience of labor education of youth. It has been found out that D. L. Serhiyenko used A. S. Makarenko's pedagogical views, for example, combining pupils education with correctly organized labor upbringing, theory of children's collective, its structure and stages of development, creating prospects in pupils' life, requirements for proper organization of socially useful work, the importance of proper labor upbringing of children in the family (gradually and systematically giving of affordable home physical work, it is necessary that a child as a family member was responsible for a certain area of work at home).

It has been proved that D. L. Serhiyenko was a follower of V. O. Sukhomlinsky because both teachers intended to summarize the best experience of schools in labor education of schoolchildren, considered the organization and content of work in school, and both were sure in implementation of the principle of connections of basics of sciences with school subjects, described how certain teachers of physics, chemistry, geography were implementing this principle into practice. D. L. Serhiyenko's and V. O. Sukhomlinsky's pedagogical views had much in common: taking into account the big role of nature as an object of learning, combining theoretical learning with practice through observation, research, excursions, work on learning and research section, practical training.

Keywords: D. L. Serhiyenko, K. D. Ushynsky, A. S. Makarenko, V. O. Sukhomlinsky, polytechnic education, labor upbringing.

Н. Постойук, канд. пед. наук

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ НАСЛЕДИЕ ВЫДАЮЩИХСЯ ПЕДАГОГОВ КАК ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ МИРОВОЗЗРЕНИЯ Д. Л. СЕРГИЕНКО

Проанализировано как научно-педагогическое наследие выдающихся педагогов повлияло на формирование мировоззренческих позиций Д. Л. Сергиенко. Освещены идеи К. Д. Ушинского, которые отразились в научном наследии Д. Л. Сергиенко, например, идея единства теории и практики, приближение школы к жизни, целесообразное сочетание физического и умственного труда. Установлено, что Д. Л. Сергиенко использовал в своем творчестве педагогические наработки А. С. Макаренко: сочетание обучения учащихся с правильно поставленным трудовым воспитанием, теорию о детском коллективе, его структуру и стадии развития, создания перспектив в деятельности коллектива, требования по правильной организации общественно-полезного труда учащихся, важность правильного воспитания в семье. Доказано, что Д. Л. Сергиенко был последователем В. А. Сухомлинского, потому что оба педагога имели целью обобщить опыт лучших школ в трудовом воспитании учащихся, рассмотреть вопросы организации и содержания труда в школе, а также оба рассматривали внедрение принципа связи основ наук со школьными предметами, рассказывали, как конкретные педагоги по физике, химии, географии воплощают этот принцип в жизнь.

Ключевые слова: Д. Л. Сергиенко, К. Д. Ушинский, А. С. Макаренко, В. А. Сухомлинский, политехническое образование, трудовое воспитание.

Відомості про автора

Постойук Наталія Валентинівна – Україна, м. Київ, кандидат педагогічних наук, асистент кафедри педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Контактна інформація: (044) 521-35-13, pedagogika@ukr.net

Постойук Наталья Валентиновна – Україна, г. Київ, кандидат педагогических наук, асистент кафедри педагогіки Киевского национального университета имени Тараса Шевченко.

Контактная информация: (044) 521-35-13, pedagogika@ukr.net

Postoiuk Nataliia Valentynivna – Ukraine, Kyiv, PhD (Pedagogical Sciences), Lecturer of Pedagogy Department of Faculty of Psychology at Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Contact information: (044) 521-35-13, pedagogika@ukr.net

УДК 378.7:18:37.01

В. Смікал, канд. пед. наук, доц.
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ І АКСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ

Розглядається актуальна проблема застосування культурологічного й аксіологічного підходів у професійній підготовці майбутніх викладачів вищої школи. Здійснено науковий аналіз щодо визначення базових понять дослідження та з'ясовано специфіку використання культурологічного й аксіологічного підходів у формуванні особистості майбутнього викладача у процесі професійної підготовки.

Ключові слова: культура, культурологічний підхід, ціннісний підхід, педагогічна аксіологія.

Постановка проблеми. Сучасні процеси розвитку суспільства зумовлюють необхідність розробки культурологічного й аксіологічного підходів до вирішення про-

blem виховання та освіти. Основною рушійною силою відродження та створення якісно нової національної культури є педагоги. Саме висококультурна особистість